

TTIP en CETA

Effecten voor publieke diensten en beleidsvrijheid voor lokale overheden

Steeds meer gemeenten en provincies, in Nederland en daarbuiten¹, maken zich zorgen over de effecten die CETA en TTIP hebben op publieke diensten en de lokale beleidsvrijheid.² In dit factsheet leggen we beide veelomvattende handelsverdragen onder het vergrootglas. Daarbij besteden we speciale aandacht aan de (mogelijke) gevolgen voor de beleidsvrijheid van decentrale overheden.

Inhoud

- TTIP en CETA, waar gaat het om?
- CETA: minder bekend, maar net zo riskant als TTIP
- ICS, ISDS in een vrolijke verpakking
- Zorgen om publieke diensten
- Liberalisering; geen weg terug
- 'Negatieve lijst': gevaarlijk jargon
- Minimale economische groei
- Arbeidsvoorwaarden
- Duurzaamheid onder druk
- Lokale beleidsvrijheid aan banden
- Conclusie en vervolgvraag

TTIP en CETA, waar gaat het om?

De Verenigde Staten en de Europese Unie onderhandelen sinds 2013 over TTIP (Transatlantic Trade and Investment Partnership). Dit handelsverdrag heeft tot doel de handel tussen de twee economische grootmachten te vergemakkelijken. Zo zullen import- en exporttarieven drastisch worden verlaagd of geheel verdwijnen. De zogenaamde 'non-tarifaire' handelsbelemmeringen zijn in het bijzonder onderwerp van de onderhandelingen. De EU en de Verenigde Staten spreken binnen TTIP af dat ze elkaars standaarden en regels voor producten en diensten zullen accepteren en zoveel mogelijk zullen harmoniseren. Daarnaast openen ze hun (diensten-)markten voor elkaar en wordt binnen het verdrag geregeld dat, door deregulering en vooraf overleg over nieuwe regels en standaarden, niets de onderlinge handel in de weg staat. De onderhandelingen vinden achter gesloten deuren plaats en de onderhandelingsstukken zijn geheim. Binnen TTIP wordt ook onderhandeld over bijzondere bescherming van investeerders. De Amerikanen willen graag een ISDS (Investor to State Dispute Settlement) in het verdrag opnemen. Binnen de Europese Unie is hier echter fel tegen geprotesteerd. De Europese Commissie heeft daarom het een en ander veranderd en de Verenigde Staten een nieuw voorstel gedaan. Over dit nieuwe voorstel ICS komen we later nog uitgebreid te spreken.

Het handelsverdrag met Canada, CETA (Comprehensive Economic and Trade Agreement), is inmiddels klaar en wacht nog op ratificatie door het Europees Parlement. Het is onduidelijk of beide verdragen ter goedkeuring ook aan de nationale parlementen van de lidstaten worden voorgelegd.

CETA: minder bekend maar net zo riskant als TTIP

Het Europese Parlement is veel minder bij CETA betrokken geweest dan bij TTIP, het handelsverdrag waarover nu met de Verenigde Staten wordt onderhandeld. De gesprekken met Canada zijn namelijk van start gegaan (mei 2009) voordat het verdrag van Lissabon in werking trad (december 2009). Pas na 'Lissabon' kreeg het Europees Parlement meer mogelijkheden om zich met het handelsbeleid van de

1 <https://www.ttip-free-zones.eu/> bevat een overzicht van gemeenten, steden en provincies die zich TTIP vrij hebben verklaard.

2 Blijkens de factsheets van het IPO (<http://www.ipo.nl/publicaties/ttip-en-provincies-factsheet>) en de VNG (https://vng.nl/files/vng/publicaties/2015/ttip-en-gemeenten_20150715.pdf)

Europese Commissie te bemoeien. De definitieve tekst van CETA is intussen uitonderhandeld. Het verdrag zal naar verwachting begin 2017 bij het Europees Parlement in stemming worden gebracht.

Duidelijk is dat CETA bepalingen bevat die het mogelijk maken dat Europese en Canadese bedrijven over en weer elkaars overheden kunnen aanklagen bij een internationaal tribunaal als landen regels doorvoeren die de winst aantasten.³ (Dreigen met) schadeclaims, met bedragen die oplopen tot vele honderden miljoenen of zelfs miljarden euro's, kunnen in dat geval gebruikt worden als drukmiddel om te zorgen dat overheden afzien van beleid waarvan het internationale bedrijfsleven vindt dat het mogelijk de winst aantast. Hoewel het de nationale overheid, of zelfs de Europese Commissie is die zich zal moeten verweren in een geschil, kan overheidsbeleid op elk niveau onderwerp worden van een claim. Dus ook besluiten van gemeenten en provincies kunnen worden aangevochten. Met alle gevolgen van dien voor de beleidsvrijheid.⁴

CETA zet bovendien de achterdeur open voor Amerikaanse bedrijven om claims in te dienen tegen Europese overheden. Het enige wat die bedrijven daarvoor nodig hebben is een vestiging in een Canadese stad. De meeste Amerikaanse bedrijven beschikken al lang over een Canadese dochteronderneming.⁵

Amerikaanse bedrijven als Monsanto, Cargill, Dow, Chervon en ExxonMobil kunnen via hun Canadese vestigingen via CETA gemakkelijk Europese staten aanklagen als door democratisch tot stand gekomen besluiten de winst in gevaar dreigt te komen.

Het Europees Parlement (EP) is nu erg kritisch over de TTIP onderhandelingen met de VS, die na 'Lissabon' zijn geopend. Het EP heeft in juli 2015 een resolutie aangenomen met 'rode lijnen' waar TTIP niet overheen mag.⁶

Dr. Ferdi de Ville, docent Europese Studies aan de Universiteit van Gent, heeft bekeken in hoeverre CETA aan de eisen van het Europees Parlement voldoet.^{7 8} Uit zijn analyse blijkt dat CETA geen rekening houdt met de meeste aanbevelingen van het EP. Zo worden publieke diensten onvoldoende afgeschermd van de druk om te liberaliseren en meer marktwerking door te voeren. Overheidsaanbestedingen worden trans-Atlantisch opengesteld voor private aanbieders. En, zegt De Ville, de beleidsvrijheid op landelijk en lokaal gebied is onvoldoende veiliggesteld. Daarover later meer. De Europese Commissie heeft altijd gezegd dat CETA de blauwdruk is voor TTIP. En CETA schept een precedent: wat je in CETA aan de Canadezen weggeeft, kun je de Amerikanen in TTIP later moeilijk weigeren.

ICS, ISDS in een andere verpakking

Zoals genoemd is in zowel TTIP als CETA bijzondere investeringsbescherming opgenomen. Investeerders en bedrijven kunnen aankloppen bij een speciaal arbitragetribunaal als zij vinden dat door een democratisch genomen beslissing hun belangen in het geding komen. Deze Investor to State Dispute Settlement (ISDS) is opgenomen in talloze bilaterale investeringsverdragen en zorgt al langere tijd voor opgetrokken wenkbrauwen bij rechters en rechtsgeleerden.⁹

De Europese Commissie hield in 2014 een publieke consultatieronde over ISDS in TTIP. Daaruit bleek dat rechters, rechtsgeleerden, NGO's en het publiek zich grote zorgen maakten over de opzet en de mogelijke gevolgen van het instellen van een speciaal hof voor investeerders en bedrijven. De Europese Commissie beloofde het arbitragehof anders op te zetten en introduceerde vervolgens ICS, het Investment Court System.

3 http://corporateeurope.org/sites/default/files/attachments/zombie-isds-ex-sum-nl_0.pdf

4 <https://milieudefensie.nl/publicaties/rapporten/lokale-zaken-ttip-ceta>

5 Trading Away Democracy, CEO, <http://corporateeurope.org/sites/default/files/trading-away-democracy.pdf>, rapport november 2014

6 European Parliament (2015) European Parliament resolution of 8 July 2015 containing the European Parliament's recommendations for the European Commission on the negotiations for the Transatlantic Trade and Investment Partnership Strasbourg, 8 July 2015, P8_TAM PROV(2015)0252

7 <http://www.mariearena.eu/wp-content/uploads/2016/02/De-Ville-2016-CETA-report-bonne-version.pdf>

8 European Parliament (2015) European Parliament resolution of 8 July 2015 containing the European Parliament's recommendations for the European Commission on the negotiations for the Transatlantic Trade and Investment Partnership Strasbourg, 8 July 2015, P8_TAM PROV(2015)0252

9 In 2010 brachten meer dan 50 rechtsgeleerden in een statement hun bezwaren tegen ISDS in handelsverdragen in het algemeen naar voren <http://www.osgoode.yorku.ca/public-statement-international-investment-regime-31-august-2010/>

In ICS is inderdaad aan een aantal bezwaren tegemoet gekomen. Zo is het in ICS mogelijk tegen een besluit in beroep te gaan en zijn uitspraken openbaar. Ook mogen arbiters niet meer 'dubbele petten' dragen maar moeten zij voor langere tijd bij het arbitragetribunaal in dienst zijn. Ondanks de tegemoetkomingen blijft de oprichting van een speciaal investeringstribunaal volgens velen een slechte zaak. Zo hebben de European Association of Judges in 2015 en de Duitse rechters in februari van dit jaar, verenigd in de German Magistrates Association, een verklaring uitgegeven over ICS. Beide groepen deskundigen stellen dat ICS onverminderd een gevaar vormt voor de Europese democratie.^{10 11}

Wat zijn de belangrijkste bezwaren tegen ICS?

Allereerst is en blijft het een parallel rechtssysteem, dat evenwijdig loopt aan het grondwettelijk geregelde rechtssysteem. Door middel van ICS kunnen bedrijven en investeerders de nationale rechter nog altijd passeren. ICS blijft bovendien een systeem waarbij buitenlandse investeerders het *exclusieve* recht krijgen om overheidsbeslissingen aan te klagen, op basis van rechten die veel verder gaan dan de rechten van onze eigen ondernemers.¹²

De Europese rechters maken zich ten aanzien van ICS ook zorgen over de onafhankelijkheid van de arbiters. Zaken worden nog steeds beslecht door arbiters met een financieel belang bij het voeren van zaken en niet door onafhankelijke rechters.

En ook het ICS biedt geen bescherming van regelgeving in het publiek belang. Overheden zijn weliswaar vrij om het beleid te maken wat ze willen en nodig achten, maar bedrijven zijn ook nog steeds vrij om tegen dat beleid ongelimiteerde claims tegen in te dienen. Die dreiging heeft mogelijk een verlamdend effect op overheden die vernieuwend beleid willen invoeren, het zogenaamde 'regulatory chill' effect.¹³

Het systeem blijft bovendien gebaseerd op de gedachte dat ons rechtssysteem blijkbaar niet goed genoeg is voor buitenlandse investeerders. Niet voor niets wordt immers een speciaal, supranationaal arbitragetribunaal opgetuigd. En dat is vreemd aangezien de lidstaten van de Europese Unie democratische rechtstaten zijn en beschikken over een prima functionerend rechtssysteem. Bovendien heeft het ontbreken van een speciaal arbitragetribunaal tot nu toe niet geleid tot het uitblijven van Amerikaanse dan wel Canadese investeringen.

ISDS is dan misschien hervormd, desondanks geeft ook ICS multinationals nog steeds een geducht wapen in handen om af te dwingen dat overheidsbeleid wordt afgezwakt of geparkeerd. Alle fundamentele bezwaren tegen ISDS blijven, ook met ICS, gewoon bestaan.¹⁴

Zorgen om publieke diensten

In een brief die minister Ploumen op 18 januari 2016 naar de Tweede Kamer stuurde, suggereert zij dat er geen reden is te veronderstellen dat de publieke diensten onder druk komen te staan als gevolg van TTIP.¹⁵ De bescherming van de publieke diensten is volgens haar voldoende geregeld door middel van een speciale clausule die in handelsverdragen standaard wordt opgenomen. Die clausule luidt als volgt (vertaling ministerie van Buitenlandse Zaken):

“Economische activiteiten die op nationaal of lokaal niveau als openbare nutsbedrijven worden beschouwd, kunnen voorbehouden zijn aan overheidsmonopolies; ook kunnen hiervoor exclusieve rechten aan particuliere exploitanten zijn verleend.

Openbare nutsbedrijven bestaan onder meer in de volgende sectoren: aanverwante wetenschappelijke en technische adviezen, onderzoek en ontwikkeling op het gebied van de maatschappij- en geesteswetenschappen, technische testen en toetsen; milieu; gezondheidszorg; vervoer en ondersteunende diensten bij alle vervoerswijzen. Exclusieve rechten betreffende deze diensten worden vaak verleend aan particuliere exploitanten, bijvoorbeeld exploitanten met een vergunning van openbare instanties, die aan

10 <http://www.volkskrant.nl/economie/duitse-rechters-keren-zich-tegen-ttip~a4238680/>

11 Europese rechters: <http://www.iaj-uim.org/iuw/wp-content/uploads/2015/11/EAJ-report-TIPP-Court-october.pdf> Duitse rechters: http://ttip2016.eu/files/content/docs/Full20documents/english_version_deutsche_richterbund_opinion_ics_feb2016.pdf

12 <https://milieudefensie.nl/publicaties/rapporten/lokale-zaken-ttip-ceta>

13 <https://www.tni.org/en/article/isds-and-regulatory-chill>

14 Analyse van ICS vergeleken met ISDS: <http://ttip2016.eu/blog/ICS%20first%20analysis.html>

15 <https://www.rijksoverheid.nl/ministeries/ministerie-van-buitenlandse-zaken/documenten/kamerstukken/2016/01/18/kamerbrief-over-publieke-diensten-in-handelsakkoorden>

*specifieke verplichtingen aangaande dienstverlening moeten voldoen. Er kan geen gedetailleerde en volledige lijst per sector worden opgesteld omdat openbare nutsbedrijven vaak tevens op lagere niveaus dan het centrale niveau bestaan.*¹⁶

Die clausule biedt echter te weinig bescherming. De term openbare nutsbedrijven ofwel publieke diensten is in de clausule zo weinig specifiek omschreven, dat het erg onduidelijk is welke diensten hieronder vallen. Onder meer prof. Dr. Markus Krajewski, professor publiekrecht en volkenrecht van de Universiteit van Erlangen-Neurenberg, wijst op dit juridische mankement.¹⁷ In de verdragen worden in feite alleen publieke diensten die gelden als *volledig publiek* uitgezonderd van markttoegang door buitenlandse bedrijven. Dat betekent dat de dienstverlener in kwestie op geen enkele manier geld mag verdienen aan het verlenen van hun dienst, er geen sprake is van contracten met commerciële bedrijven en er geen onderlinge concurrentie is met andere dienstverleners.

In de praktijk zijn in de gehanteerde definities alleen diensten die exclusief onder de bevoegdheid van de overheid vallen – zoals politie en justitie en bijvoorbeeld de diensten van een centrale bank – echt duidelijk uitgezonderd van de druk om te liberaliseren.

In de Europese Unie, en Nederland loopt daarbij voorop, is bijna iedere publieke dienst inmiddels op enigerlei wijze verweven met het bedrijfsleven. Daarmee valt dus vrijwel geen enkele publieke dienst onder de juridische definitie die in CETA/ TTIP wordt voorgesteld. Zo worden in Nederland veel diensten die je als publiek zou kunnen beschouwen, in nauwe samenwerking met commerciële partijen uitgevoerd. Te denken valt dan aan bijvoorbeeld afvalverwerking, openbaar vervoer, (volwassenen-) onderwijs, waterzuivering en riolering, thuiszorg, duurzame energie-initiatieven en postbezorging. Nederland heeft nauwelijks uitzonderingen bedongen of voorbehouden gemaakt bij de vergaande liberaliseringsverplichting die zijn afgesproken in CETA. Ook in TTIP doet Nederland dit niet of nauwelijks, zo blijkt uit gelekte documenten.¹⁸

In CETA zijn de partijen al overeengekomen dat in diverse sectoren overheidsaanbestedingen worden vrijgegeven voor private aanbieders vanuit de overkant van de Atlantische Oceaan. Dat zal leiden tot geleidelijke overheveling van publieke diensten naar de private sector, wat sluipende privatisering in de hand werkt. Het Amerikaanse bedrijfsleven lobbyt heel hard voor nog lagere drempels ten aanzien van publieke aanbesteding in TTIP.¹⁹

*Onder druk van grote koeriersdiensten als UPS en FedEx, wordt in de voorstellen voor TTIP de mogelijkheid om op het gebied van postbezorging eisen te stellen ten aanzien van universele dienstverlening ernstig ingeperkt. Bijvoorbeeld de verplichting om elke dag post te bezorgen, of ook meer afgelegen, dunbevolkte gebieden te bedienen tegen een vastgesteld tarief zijn in dat geval onderhandelbaar.*²⁰

Bovendien kunnen Canadese en Amerikaanse bedrijven, die onder CETA en TTIP toegang krijgen tot onze (publieke-)dienstenmarkten, ook schadeclaims indienen bij internationale tribunalen als de overheid iets verandert aan het beleid.

'Negatieve lijst': gevaarlijk jargon

Tot voor kort was het in handelsverdragen gebruikelijk om te werken met een positieve lijst.

Onderhandelaars van beide partijen schoven elkaar dan een lijst toe met daarop de sectoren en/ of diensten die voor buitenlandse concurrentie zouden worden geopend. Binnen CETA en TTIP, twee handelsverdragen 'nieuwe stijl', wordt gewerkt met een negatieve lijst. Alleen de sectoren en/of diensten die op die lijst staan, zijn van buitenlandse concurrentie uitgesloten. Landen kunnen voorafgaand aan de onderhandelingen aangeven welke sectoren/ diensten zij op die uitzonderingslijst willen. Ook alle regels die men wil handhaven moeten expliciet worden benoemd en overheden moeten ook nog eens vooraf aangeven in hoeverre en in welke mate ze het recht om te reguleren in te

16 <https://www.rijksoverheid.nl/ministeries/ministerie-van-buitenlandse-zaken/documenten/kamerstukken/2016/01/18/kamerbrief-over-publieke-diensten-in-handelsakkoorden>

17 http://www.epsu.org/IMG/pdf/Draft_report_Markus_Krajewski_mtg14Nov2013.pdf

18 TTIP: Transatlantic trade deal text leaked to BBC; BBC Scotland, 26 februari 2015. <http://www.bbc.co.uk/news/uk-scotland-scotland-politics-31631461>

19 <http://thomas-fritz.org/default/public-services-under-attack>

20 <http://thomas-fritz.org/default/public-services-under-attack>

toekomst willen handhaven. Een gevaarlijke benadering, want niemand weet welke regulering er in de toekomst noodzakelijk of gewenst zal zijn.

Duitsland heeft overigens, mede vanwege de ambigue omschrijving van publieke diensten, een uitgebreide lijst aangeleverd.²¹

Lokale, coöperatieve energie-initiatieven kunnen de transitie naar duurzame energie helpen versnellen. In Nederland zijn al enkele honderden lokale energiecoöperaties actief, waarbij deelnemers zelf wind- en zonne-energie opwekken. Gemeenten en provincies kunnen dergelijke initiatieven stimuleren door (een deel van) hun energie lokaal en duurzaam in te kopen. Maar dat soort stimuleringsmogelijkheden worden doorkruist door handelsbeleid. 'Moderne' handelsverdragen als TTIP en CETA verbieden namelijk het stellen van zogenaamde 'local content requirements' - voorschriften die bedrijven verplichten lokaal in te kopen. Daarmee verliezen lokale overheden een instrument om lokale productie van duurzaam opgewekte energie gericht te bevorderen. Slechts een paar Europese lidstaten behouden zich in dit soort handelsverdragen nadrukkelijk het recht voor om sturend op te treden als het gaat om de productie van elektriciteit en lokale distributienetwerken. In CETA en gelekte voorstellen voor TTIP bedingt Nederland de hiervoor benodigde beleidsruimte niet.²²

Minister Ploumen geeft in haar brief aan dat het ondoenlijk is alle sectoren apart te noemen.²³ Dat levert helaas wel juridische vaagheid en daarmee onvoldoende bescherming op. Want zelfs waar de EU en de lidstaten hebben bedongen dat ze meer ruimte behouden om bepaalde sectoren te reguleren, dan zijn ze vaak nog steeds verplicht om buitenlandse aanbieders daar, conform de bepalingen uit het investeringshoofdstuk, voor te compenseren – op straffe van een schadeclaim.²⁴

In feite geeft Ploumen met haar opmerking precies weer waarom een negatieve lijst zo gevaarlijk is en waarom het veel verstandiger is te werken met een positieve lijst. Daarop staan alleen de sectoren die men voor buitenlandse aanbieders wil openen.

Liberalisering, geen weg terug

In CETA zijn een zogenaamde 'ratchet clause' en een 'standstill clause' opgenomen. Deze clausules regelen dat de huidige mate van liberalisering bindend wordt vastgelegd en dat toekomstige eenzijdige liberalisering automatisch onder de reikwijdte van het verdrag valt. Mocht een land besluiten publieke diensten weer in overheidsbeheer te brengen, dan hangt daar een bijzonder hoog prijskaartje aan omdat de overheid de bedrijven in kwestie financieel zal moeten compenseren. In haar TTIP-resolutie van 8 juli 2015 vraagt het Europese Parlement de handelsdelegatie van de Europese Commissie nadrukkelijk om niet voor de negatieve lijst benadering te kiezen en de ratchet- en standstill- clausules uit de onderhandelingen over TTIP te schrappen. Als het Europees Parlement CETA in haar huidige vorm zou goedkeuren, gaat het alsnog akkoord met een benadering die ze eerder voor TTIP heeft afgewezen en schept ze een negatief precedent voor de TTIP-onderhandelingen.

Minimale economische groei

Voorstanders van de handelsverdragen met Canada en de VS wijzen erop dat het opheffen van handelsbarrières tussen deze gigantische markten Europa economische groei zal opleveren. Zij het marginaal: zelfs in de meest optimistische scenario's wordt de extra groei als gevolg van TTIP bijvoorbeeld geraamd op niet meer dan een half procent in tien jaar. En diverse deskundigen zetten er, aan de hand van onderzoek, vraagtekens bij of zelfs dat wel gehaald zal worden.²⁵

Het is niet alleen volstrekt onduidelijk hoeveel economische groei TTIP en CETA opleveren, het is bovendien onwaarschijnlijk dat, als er al sprake is van groei, alle sectoren op dezelfde manier zullen profiteren. Voor onze relatief kleinschalige landbouw en veeteelt kan TTIP bijvoorbeeld een bedreiging vormen. Bovendien zal vooral het midden- en kleinbedrijf (MKB) last krijgen van oneerlijke concurrentie door grote Amerikaanse en Canadese multinationals, die goedkoop kunnen produceren - ook omdat zij aan veel minder strenge sociale en milieunormen hoeven te voldoen dan Europese bedrijven.

21 Dr.Ferdi de Ville, <http://www.mariearena.eu/wp-content/uploads/2016/02/De-Ville-2016-CETA-report-bonne-version.pdf>

22 Public Services Under Attac, <http://corporateeurope.org/sites/default/files/attachments/public-services-under-attack.pdf>

23 <https://www.rijksoverheid.nl/ministeries/ministerie-van-buitenlandse-zaken/documenten/kamerstukken/2016/01/18/kamerbrief-over-publieke-diensten-in-handelsakkoorden>

24 <http://thomas-fritz.org/default/public-services-under-attack>

25 https://en.wikipedia.org/wiki/Transatlantic_Trade_and_Investment_Partnership#Proposed_benefits

Ook is het nog maar zeer de vraag of alle Europese landen evenveel van de toegenomen handel met de Verenigde Staten en Canada zullen profiteren. Econoom Jeronim Capaldo van de Amerikaanse Tufts University berekende dat TTIP de gemiddelde Nederlander 4800 euro aan inkomen kost, een Fransman zelfs 5500 euro. En banen, die komen er niet bij, er verdwijnen er juist 600.000.²⁶ In de onderzoeken die door de EU zijn uitgevoerd komt naar voren dat TTIP zelfs tot verlies van werkgelegenheid zal leiden. Alleen beweert de Europese Commissie stellig dat dit baanverlies ruimschoots gecompenseerd zal worden door nieuwe banengroei in andere sectoren. Maar zelfs dan kunnen de sociale kosten hoog zijn: vooral oudere en laagopgeleide werknemers komen niet zo gemakkelijk in een andere sector aan het werk.

Arbeidsvoorwaarden

Arbeidsvoorwaarden kunnen door de handelsverdragen gemakkelijk worden uitgehoud. Waar CETA en TTIP lagere overheden dwingen tot het openstellen van hun aanbestedingen voor Canadese en Amerikaanse bedrijven, kan dit de mogelijkheden van overheden om lokale en not-for-profit aanbieders te ondersteunen ernstig inperken. Dit kan het uitbesteden van banen in de publieke sector aan particuliere bedrijven in de hand werken, waarbij het personeel hetzelfde werk moet doen tegen slechtere loon- en arbeidsvoorwaarden.

De definitieve tekst van CETA laat zien dat lidstaten al diverse sectoren openstellen voor een verplichte trans-Atlantische aanbestedingsprocedure bij de inkoop van leveringen en diensten - een effectieve methode voor privatisering. Op deze manier vindt een geleidelijke overdracht van publieke diensten aan for-profit aanbieders plaats. Amerikaanse lobbygroepen zoals de Alliance for Health Care Competitiveness (Alliantie voor Concurrentievermogen in de Gezondheidszorg AHC) en de Amerikaanse regering willen de drempels voor trans-Atlantische aanbesteding in TTIP drastisch verlagen.²⁷

Duurzaamheid onder druk

De Europese onderhandelars hebben overigens geen *dwingende* bepalingen opgenomen over het stimuleren van duurzame oplossingen en productiewijzen. Voor lokale overheden kan dat betekenen dat een keuze voor een duurzame (maar duurdere) oplossing lastiger wordt.²⁸ TTIP en CETA dreigen de vrijheid van openbare nutsbedrijven te beperken om energie te produceren en te distribueren in overeenstemming met maatschappelijke doelstellingen; zoals bijvoorbeeld het ondersteunen van duurzame energie om klimaatverandering tegen te gaan. Slechts een paar Europese lidstaten hebben aangegeven deze beleidsvrijheid binnen de handelsverdragen dwingend te willen laten vastleggen.²⁹ Nederland is daar niet bij.

Lokale beleidsvrijheid

Provincies en gemeenten vragen zich terecht af of na de ratificatie van TTIP en CETA nog sprake is van voldoende beleidsvrijheid. Volgens minister Ploumen wordt die beleidsvrijheid niet aangetast en houden lokale overheden de mogelijkheid om hun beleid op de vragen en noden van de bevolking aan te passen. Maar is dat wel zo? Lokale overheden kunnen in principe niet direct aangeklaagd worden via het speciale arbitragetribunaal (Investment Court System) dat als gevolg van de handelsverdragen zal worden opgetuigd. De Nederlandse Staat vangt die claims af.³⁰ Maar, stel dat een gemeente naar aanleiding van (gezondheids-)klachten van omwonenden maatregelen neemt tegen een fabriek van een Amerikaanse firma en deze firma bestempelt de maatregelen als 'onbehoorlijk bestuur', dan kan zo'n zaak voor de speciale arbiter worden gebracht. De staat krijgt, mocht de gang naar de arbiter tot een toegewezen claim leiden, de rekening. Gaat er in zo'n geval niet toch een remmende werking van de mogelijke dreiging van een claim uit?

26 http://ase.tufts.edu/gdae/policy_research/ttip_simulations.html

27 <http://thomas-fritz.org/default/public-services-under-attack>

28 <http://corporateeurope.org/sites/default/files/attachments/nl-summary-public-services.pdf>

29 <http://corporateeurope.org/sites/default/files/attachments/nl-summary-public-services.pdf>

30 ICS was eerst bekend onder de naam ISDS, na protest over de implicaties van dit arbitragehof werden aanpassingen doorgevoerd en het vervolgens omgedoopt tot ICS. De Duitse Rechtersbond was niet onder de indruk van de aanpassingen en vindt een special investeringshof onnodig.

(Publieke) diensten kunnen binnen CETA en TTIP het onderwerp worden van een investeringsclaim bij een internationaal tribunaal zoals het ICS. Elke buitenlandse aanbieder heeft conform het investeringshoofdstuk in deze verdragen namelijk het recht op een zogenaamde 'eerlijke en billijke' behandeling.³¹ Ook is in de teksten vastgelegd dat bedrijven beschermd zijn tegen indirecte onteigening. Die indirecte onteigening wordt breed geïnterpreteerd; elk overheidsingrijpen dat winstmogelijkheden aantast kan aangemerkt worden als een indirecte onteigening en kan daarmee leiden tot een claim. Dat geldt ook voor alle sectoren waarvoor een uitzondering om te liberaliseren is bedongen. De dreiging van hoge schadeclaims, die, als ze worden toegekend, moeten worden betaald uit publieke middelen, ondermijnt de vrijheid van lokale overheden om noodzakelijke en gewenste regels in te voeren.³²

Conclusie

Ondanks de geruststelling van de minister is het duidelijk dat TTIP en CETA de lokale overheden behoorlijk in de weg kunnen gaan zitten. Vooral door de juridische mist die rond en in de verdragen is gecreëerd, lijkt het op het eerste gezicht met de publieke diensten wel goed te komen. Maar wie beter kijkt ziet dat de beschikbaarheid, de continuïteit en de kwaliteit van de publieke diensten wel degelijk onder druk komen te staan als gevolg van deze handelsverdragen. Ook de beleidsvrijheid van lokale overheden is onvoldoende gegarandeerd als gevolg van de speciale arbitragepanelen en de claimcultuur die daaruit volgt. Rechten van grote bedrijven en investeerders worden in CETA en TTIP prima geregeld en geborgd. In de verdragen worden belangrijke waarden van de Europese Unie daarentegen juist niet dwingend vastgelegd; mensenrechten, milieubescherming en recht op goede arbeidsomstandigheden zijn binnen TTIP en CETA niet af te dwingen. Afbraak van ons democratische stelsel lijkt, zeker gezien de onzekere en hoe dan ook minimale economische opbrengsten een erg hoge prijs voor het aanhalen van de banden met de VS en Canada.

Vervolg vraag

Mede gezien de gevolgen die deze handelsverdragen hebben voor de lokale beleidsvrijheid en de kwaliteit en de beschikbaarheid van de publieke diensten, vragen wij u te overwegen uw gemeente/provincie CETA/ TTIP vrij te verklaren.

31 Fair en Equitable treatment: een juridisch onderdeel van handelsverdragen dat sinds 1948 veelvuldig wordt opgenomen om een eerlijke en redelijke behandeling van bedrijven in landen van deelname te regelen. De clause is niet scherp gedefinieerd om zo arbiters van een investeringshof de kans te geven per zaak te bepalen of iets eerlijk en redelijk is. Daar zit ook meteen het pijnpunt; het is dus erg afhankelijk van de arbiter in kwestie of hij of zij iets redelijk dan wel eerlijk vindt.

32 <http://corporateeurope.org/international-trade/2015/10/public-services-under-attack-through-ttip-and-ceta>, onderzoeksrapport naar de invloed van TTIP en CETA op de publieke diensten, uitgevoerd door o.a. COE, TNI, War on Want